

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	VII
TEŞEKKÜR.....	XI
İÇİNDEKİLER.....	XIII
KISALTMALAR	XXV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TARİHSEL ARKA PLAN: KADINLARIN SİYASAL HAKLARININ KURAMSAL VE HUKUKSAL GELİŞİMİ

I. SİYASAL HAK KAVRAMI.....	7
A. İnsan Haklarının Sınıflandırılmasında Siyasal Hakların Yeri.....	7
1. Statü Hakları Sınıflandırması: Jellinek'in Teorisi.....	7
2. Kuşak Haklar Sınıflandırması: Vasak'ın Teorisi	11
3. Hakların Sınıflandırılmasına Farklı Yaklaşımlar.....	15
B. Siyasal Hakların Kavramsal Çerçevesi.....	17
1. Siyasal Hakların Konusu	18
2. 1982 Anayasası'nda Yer Alan Siyasal Haklar	20

3. Siyasal Hakların Diğer Hak ve Özgürlük Kategorileriyle İlişkisi	25
a. Siyasal Haklar ile Düşünce ve İfade Özgürlüğü Arasındaki İlişki	25
b. Siyasal Haklar ile Sosyal ve Ekonomik Haklar Arasındaki İlişki	27
4. Siyasal Haklar ve Demokrasi	28
a. Demokrasi Teorisi ve Siyasal Haklar	28
b. Demokrasi Teorisi ve Kadınların Siyasal Hakları	34
II. KADINLARIN SİYASAL HAKLARININ KATEGORİK OLARAK ELE ALINMASI	38
A. Kadınların İnsan Hakları Kavramı ve Feminist Hareketler	38
1. Kadınların İnsan Hakları Kavramı.....	38
2. Kadınların İnsan Haklarının Kabulünde Feminist Hareketlerin Rolü.....	42
a. Birinci Dalga Feminizm: Oy Hakkı Mücadelesi.....	43
aa. 1791 Kadın ve Kadın Yurttaşın Hakları Bildirisi, Olympe de Gouges	44
bb. 1792 Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi, Mary Wollstonecraft	48
cc. 1848 Seneca Falls Kongresi, Elizabeth Cady Stanton	51
dd. 1878 Paris Uluslararası Kadın Kongresi, Hubertine Auclert.....	52
ee. Birinci Dalga Feminist Hareketlerin Yaygınlaşması ve Elde Edilen Sonuçlar.....	53
b. İkinci Dalga Feminizm: Kişisel Olan Politikdir	55
aa. İkinci Dalga Feminizmin Başlangıcı, Simone De Beauvoir	55
bb. Ulusal Kadın Örgütü (NOW), Betty Friedan	56
cc. İkinci Dalga Feminizmin Yaygınlaşması ve Temel Önergeleri	56
c. Üçüncü Dalga Feminizm: Farklılıkların Yadsınmadığı Bir Siyasal Düzen	58

B. Tarihsel Bir Perspektifle Kadınların Siyasal Haklarının Ulusal Hukuki Düzenlemelerde Yer Alması	59
1. İngiltere’de Kadınların Siyasal Haklarının Kabulü	61
2. Fransa’da Kadınların Siyasal Haklarının Kabulü.....	62
3. Almanya’da Kadınların Siyasal Haklarının Kabulü	65
4. Amerika Birleşik Devletleri’nde Kadınların Siyasal Haklarının Kabulü	67
5. Türkiye’de Kadınların Siyasal Haklarının Kabulü	69
6. Diğer Ülkelerde Kadınların Siyasal Haklarının Kabulü.....	71
III. KADINLARIN SİYASAL HAKLARININ ULUSALÜSTÜ İNSAN HAKLARI HUKUKU BELGELERİNDE YER ALMASI	73
A. Birleşmiş Milletler’in Kuruluşu ve Kadınların Siyasal Hakları ...	73
1. Birleşmiş Milletler’in İlk Oturumu ve Dünya Kadınlarına Açık Mektup: Yeni Siyasal Düzendeki Kadınların Varlığının İlk Resmi İfadeleri	79
2. Birleşmiş Milletler “Kadınların Statüsü Komisyonu”	80
B. Evrensel İnsan Hakları Bildirisi.....	82
1. Evrensel İnsan Hakları Bildirisi’nin Kabulü ve İçeriği.....	82
2. Evrensel İnsan Hakları Bildirisi’nde Kadınların Rolü.....	87

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSALÜSTÜ İNSAN HAKLARI HUKUKU BELGELERİNDE KADINLARIN SİYASAL HAKLARI

I. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BELGELERİNDE KADINLARIN SİYASAL HAKLARI.....	91
A. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi	91
1. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin İçeriği	91
2. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin Denetim Organı: İnsan Hakları Komitesi.....	94

3. İnsan Hakları Komitesi Genel Yorumlarında Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Siyasal Hakları	96
a. 29 Temmuz 1981 Tarih ve 2 Sayılı Genel Yorum: MSHS’de Düzenlenen Tüm Haklarda Cinsiyet Eşitliği. 97	
b. 30 Temmuz 1981 Tarih ve 4 Sayılı Genel Yorum: Yasal Eşitliğin Yetersizliği.....	98
c. 10 Kasım 1989 Tarih ve 18 sayılı Genel Yorum: Geçici Özel Önlemler.....	99
d. 27 Temmuz 1990 Tarih ve 19 Sayılı Genel Yorum: Eşler Arasında Eşitlik ve Kadınların Siyasal Hakları Arasındaki İlişki	100
e. 12 Temmuz 1996 Tarih ve 25 Sayılı Genel Yorum: Siyasal Haklarda Eşitlik İlkesi ve Siyasal Hakların Diğer Hak ve Özgürlüklerle İlişkisi.....	101
f. 29 Mart 2000 Tarih ve 28 Sayılı Genel Yorum: Kadınların Siyasal Haklarını Etkileyen Faktörler	102
g. 26 Mayıs 2004 Tarih ve 31 Sayılı Genel Yorum: Taraf Devletlerin Yükümlülükleri	106
h. 23 Ağustos 2007 Tarih ve 32 Sayılı Genel Yorum: Adil Yargılanma Hakkı ve Ayrımcılık Yasağı	107
B. Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi	108
1. Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin İçeriği	108
2. Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin Denetim Organı: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi.....	111
3. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi Genel Yorumlarında Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Siyasal Hakları	113
a. 11 Ağustos 2005 Tarih ve 16 Sayılı Genel Yorum: Devletlerin Saygı Gösterme, Koruma ve Yerine Getirme Yükümlülükleri	113
b. 2 Temmuz 2009 Tarih ve 20 Sayılı Genel Yorum: Dolaylı Ayrımcılık.....	116

c.	2 Mayıs 2016 Tarih ve 22 Sayılı Genel Yorum: Kadınların Sağlık Hakkı ile Kişisel ve Siyasal Haklar Arasındaki İlişki	117
d.	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi Genel Yorumlarının Kadınların Siyasal Hakları Bakımından Değerlendirilmesi.....	117
C.	Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme	118
D.	Evli Kadınların Vatandaşlığına İlişkin Sözleşme	121
E.	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (CEDAW).....	123
1.	CEDAW'ın Hazırlanma Nedenleri, Hazırlık Süreci ve Kabülü.....	123
2.	CEDAW'da Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesi.....	128
3.	CEDAW'da Kadınların Siyasal Hakları	133
4.	CEDAW Denetim Sistemi: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi	138
5.	Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi Genel Tavsiyelerinde Kadınların Siyasal Hakları	143
a.	23 Sayılı Genel Tavsiye: Siyasal ve Kamusal Yaşamda Kadınlar	144
aa.	23 Sayılı Genel Tavsiye'de Kadınların Özel Alana Ait Görülmesi Sorunu.....	146
bb.	23 sayılı Genel Tavsiye'de Kadınların Siyasal Hakları ve Demokrasi İlişkisi.....	147
cc.	23 Sayılı Genel Tavsiye'de CEDAW madde 7 ve madde 8	148
b.	32 Sayılı Genel Tavsiye: Kadınların Vatandaşlık Hakkı	153
c.	36 Sayılı Genel Tavsiye: Kadınların Siyasal Hakları ve Eğitim Hakkı Arasındaki İlişki.....	155
d.	Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi Genel Tavsiyelerinde Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Yaklaşımın Değerlendirilmesi.....	155
F.	Uluslararası Barış ve İşbirliğinin Geliştirilmesine Kadınların Katılımı Hakkında Bildiri	156

G. Kadınlara Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması Hakkında Bildiri.....	162
H. Birleşmiş Milletler Dünya Kadın Konferansları.....	164
1. Birinci Dünya Kadın Konferansı, Mexico City: Siyasal Süreçlere Entegrasyon ve Eşit Siyasal Katılım	165
2. İkinci Dünya Kadın Konferansı, Kopenhag: Eşit Siyasal Katılımın Sağlanmasında Özel Önlemler	167
3. Üçüncü Dünya Kadın Konferansı, Nairobi: Eşit Siyasal Katılımın Sağlanmasında Hükümet Dışı Örgütler ve Siyasal Farkındalık.....	169
4. Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, Pekin: Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma, Barış ve Demokrasi Sorunu Olarak Kadınların Siyasal Hakları.....	173
a. Pekin Bildirisi ve Eylem Platformu	173
b. Pekin +5 Toplantısı	177
c. Pekin +10 Toplantısı	178
d. Pekin +15 Toplantısı	179
e. Pekin +20 Toplantısı.....	180
f. Pekin +25 Toplantısı.....	181
II. AVRUPA KONSEYİ BELGELERİNDE KADINLARIN SİYASAL HAKLARI	182
A. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Protokolleri	185
1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 14, Ayrımcılık Yasağı.....	187
2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Protokol No:1 Madde 3, Serbest Seçim Hakkı	189
3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Protokol No:7 Madde 5, Eşler Arasında Eşitlik.....	193
4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Protokol No:12 Madde 1, Genel Ayrımcılık Yasağı	195
5. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Siyasal Hakları.....	200

a. Abdulaziz, Cabales ve Balkandali v. Birleşik Krallık Davası	201
b. Schöler-Zraggen v. İsviçre Davası.....	202
c. Karlheinz Schmidt v. Almanya Davası	203
d. Wessels-Bergervoet v. Hollanda Davası.....	205
e. Staatskundig Gereformeerde Partij v. Hollanda Davası..	206
f. Hülya Ebru Demirel v. Türkiye ve Emel Boyraz v. Türkiye Davaları.....	208
g. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi	208
B. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkında Sözleşme	210
C. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararlarında Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Siyasal Hakları.....	213
1. 29 Mayıs 1979 Tarih ve R (79) 10 Sayılı Tavsiye Kararı: Göçmen Kadınlar	214
2. 5 Şubat 1985 Tarih ve R (85) 2 Sayılı Tavsiye Kararı: Cinsiyete Dayalı Ayrımcılığa Karşı Yasal Önlemler	215
3. 21 Şubat 1990 Tarih ve R (90) 4 Sayılı Tavsiye Kararı: Cinsiyetçi Dilin Ortadan Kaldırılması	215
4. 19 Haziran 1996 Tarih ve R (96) 5 Sayılı Tavsiye Kararı: Çalışma ve Aile Yaşamının Uzlaştırılması.....	216
5. 7 Ekim 1998 Tarih ve R (98) 14 Sayılı Tavsiye Kararı: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	217
6. 30 Nisan 2002 Tarih ve R (2002) 5 Sayılı Tavsiye Kararı: Kadınların Şiddete Karşı Korunması.....	217
7. 12 Mart 2003 Tarih ve R (2003) 3 Sayılı Tavsiye Kararı: Siyasal ve Kamusal Karar Alma Süreçlerine Kadınların ve Erkeklerin Dengeli Katılımı	218
8. 10 Ekim 2007 Tarih ve R (2007) 13 Sayılı Tavsiye Kararı: Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	222

9. 21 Kasım 2007 Tarih ve R (2007) 17 Sayılı Tavsiye Kararı: Cinsiyet Eşitliği Standartları.....	222
10. 30 Ocak 2008 Tarih ve R (2008) 1 Sayılı Tavsiye Kararı: Sağlık Politikalarında Cinsiyete İlişkin Farklılıkların Gözetilmesi.....	223
11. 30 Haziran 2010 Tarih ve R (2010) 10 Sayılı Tavsiye Kararı: Barışın İnşasında Kadınların Rolü	224
12. 13 Haziran 2012 Tarih ve R (2012) 6 Sayılı Tavsiye Kararı: Engelli Kadınların Korunması ve Desteklenmesi...	225
13. 10 Temmuz 2013 Tarih ve R (2013) 1 Sayılı Tavsiye Kararı: Cinsiyet Eşitliği ve Medya	225
14. 21 Ocak 2015 Tarih ve R (2015) 2 Sayılı Tavsiye Kararı: Sporda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	227
15. 27 Eylül 2017 Tarih ve R (2017) 9 Sayılı Kararı: Görsel ve İşitsel Sektörde Cinsiyet Eşitliği.....	228
16. 27 Mart 2019 Tarih ve R (2019) 1 Sayılı Tavsiye Kararı: Cinsiyete Dayalı Ayrımcılığı Önleme	229
III. AVRUPA BİRLİĞİ BELGELERİNDE KADINLARIN SİYASAL HAKLARI	230
A. Avrupa Birliği Antlaşmalarında Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Siyasal Hakları.....	231
1. Paris ve Roma Antlaşmaları.....	231
2. Maastricht (Avrupa Birliği) Antlaşması	232
3. Amsterdam Antlaşması.....	235
4. Nice Antlaşması.....	238
5. Lizbon Antlaşması.....	238
6. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı.....	240
B. Avrupa Birliği Direktiflerinde Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Siyasal Hakları.....	242
C. Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararlarında Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Siyasal Hakları.....	252
IV. AMERİKAN DEVLETLERİ ÖRGÜTÜ BELGELERİNDE KADINLARIN SİYASAL HAKLARI.....	257

A. Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi	259
B. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi	261
C. Kadınların Uyrukluğu Hakkında Sözleşme	266
D. Kadınların Siyasal Haklarının Tanınması Hakkında Amerikalılar Arası Sözleşme	267
V. AFRİKA BİRLİĞİ BELGELERİNDE KADINLARIN SİYASAL HAKLARI	269
A. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı	270
B. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'nın Afrika'da Kadınların Hakları Protokolü	272

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TARAF OLUNAN ULUSALÜSTÜ
SÖZLEŞMELER BAĞLAMINDA
TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASAL
HAKLARI

I. TÜRKİYE'NİN KADINLARIN SİYASAL HAKLARINA İLİŞKİN TARAF OLDUĞU ULUSALÜSTÜ SÖZLEŞMELER. 275	
A. Türkiye'nin Taraf Olduğu Ulusalüstü Sözleşmeler	275
1. Birleşmiş Milletler Sözleşmeleri	276
a. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi	276
b. Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme.....	277
c. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (CEDAW)	278
2. Avrupa Konseyi Sözleşmeleri	282
a. AİHS ve Protokolleri	282
b. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkında Sözleşme. 285	

B. Türkiye'nin Taraf Olduğu Ulusalüstü Sözleşmelerin Hukuki Niteliği.....	286
II. TÜRKİYE'NİN KADINLARIN SİYASAL HAKLARINA İLİŞKİN TARAF OLDUĞU ULUSALÜSTÜ SÖZLEŞMELER BAĞLAMINDA KORUMA MEKANİZMALARI	292
A. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye'de Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Kararları.....	292
B. CEDAW Türkiye Raporları'nda Kadınların Siyasal Hakları.....	303
1. İkinci ve Üçüncü Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu	303
a. İkinci ve Üçüncü Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu'nda Yer Alan Genel Bilgiler	303
b. İkinci ve Üçüncü Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu'nda Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Yer Alan Bilgiler	308
c. İkinci ve Üçüncü Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu Hakkında Değerlendirme.....	314
2. Dördüncü ve Beşinci Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu.....	316
3. Altıncı Periyodik Türkiye Raporu.....	318
4. Yedinci Periyodik Türkiye Raporu	320
5. Türkiye Raporları Hakkında CEDAW Komitesi'nin Görüşleri.....	323
C. Avrupa Birliği İlerleme Raporları'nda Kadınların Siyasal Hakları	323
III. TÜRK HUKUKUNDA KADINLARIN SİYASAL HAKLARINA İLİŞKİN ULUSAL DÜZENLEMELER VE YARGI ORGANLARININ KARARLARI	327
A. Türk Hukukunda Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Düzenlemeler	327
1. Anayasal Düzenlemeler.....	327
2. Türk Vatandaşlık Kanunu	332
3. Siyasi Partiler Kanunu.....	334

4. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu	336
5. Kadının Statüsü Danışma Kurulu Hakkında Yönetmelik ..	339
6. Üniversitelerin Kadın Araştırma Merkezleri Hakkındaki Yönetmelikler	341
B. Türk Yargı Organlarının Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Kararları ve Yorumu	343
1. Anayasa Mahkemesi Kararlarında Kadınların Siyasal Hakları	343
a. 1961 Anayasası Dönemi	345
b. 1982 Anayasası Dönemi	347
2. Danıştay Kararlarında Kadınların Siyasal Hakları	360
SONUÇ	363
KAYNAKÇA	375